

שאלות ותשובות בפרשת בא

פרק י / המכה השמינית – ארבה / פסוקים א-כ

1. מהם ב' הסיבות להכבדת לב פרעה? א. כדי להביא עליו את עשרת המכות. ב. כדי שמשה ועם ישראל יוכלו לספר לבניהם ולבני בניהם על כך שהקב"ה שיחק [=שם אותם לשחוק וללעג] במצרים.
2. מה שואלים משה ואהרן את פרעה? עד מתי תסרב להיענות לדרישת הקב"ה, שחרר את בני ישראל ויעבוד את האלוקים שלהם.
3. מה יקרה אם פרעה יסרב לשלח את עם ישראל? יבוא ארבה למצרים [היתה התראה].
4. מה יקרה בעקבות בואו של הארבה (ג' דברים)? א. יכסה את מראה כל הארץ עד שלא יהיה אפשר לראות את פני הארץ. ב. יאכל את הצמחים שנשארו לאחר מכת הברד. ג. יאכל את העצים שצמחו לאחר מכת הברד.
5. מה היה מיוחד בארבה שבא על מצרים? שלא היה ולא יהיה כמוהו במצרים.
6. מה אומרים עבדי פרעה? עד מתי יהיה הדבר הזה לנו למוקש [מכשול], וכי אתה עדיין לא יודע שמצרים הולכת לאיבוד בעקבות כל המכות שקיבלנו?!
7. מה עושה פרעה לאחר דברי עבדיו? מחזיר את משה ואהרן ואומר להם שהוא מסכים שילכו להקריב קרבנות אך שואל 'מי ומי ההולכים'.
8. מה עונה לו משה רבינו? שכולנו יחד הולכים; הנערים והזקנים, הבנים והבנים, הצאן והבקר כי חג ה' לנו ועל כולנו להיות שם ולהקריב קרבנות.
9. מה אומר פרעה למשה? שרק הגברים ילכו, כי אין דרך הטף להקריב קרבנות [פירוש נוסף: "ראו כי ראה נגד פניכם", כלומר אני יודע את המחשבות הרעות שאתם מעלים בדעתכם. ורש"י הביא את המדרש עם הכוכב ששמו 'רעה'].
10. מה אומר ה' למשה לעשות כדי שיבוא הארבה? להרים את המטה מעל האוויר של ארץ מצרים ואז יבוא ארבה מכיוון המדבר.
11. מה עשה ה' לאחר שמשה הרים את המטה? הביא רוח קדים [רוח מכיוון מזרח] שנשבה במשך כל היום וכל הלילה, ובשעת הבוקר למחרת הרוח נשאה את הארבה אל תוך מצרים.
12. היכן נח הארבה? בכל גבול [תחום] מצרים.
13. כיצד מתארת התורה את ריבוי הארבה? "כבד מאד לפניו לא היה כן ארבה כמוהו ואחריו לא יהיה כן".
14. איך כתוב בתורה "ואחריו לא יהיה כן" הרי בזמן יואל כן היה ארבה בכמות כזו? מה שהיה בימי יואל היה כמה סוגי ארבה [ארבה, ילק, חסיל, גזם], ומה שנאמר כאן 'ואחריו לא יהיה כן' הכוונה שסוג אחד של ארבה בכמות כזו לא יהיה יותר.
15. מה קורה בעקבות הארבה? נהיה חושך בכל ארץ מצרים, והוא אוכל את מה שנשאר ממכת הברד וכן את מה שצמח לאחר מכת הברד, עד שלא נשאר אפילו עלה ירוק בעץ.
16. מה עושה פרעה לאחר שמגיע הארבה? שולח שיקראו מהר למשה ואהרן ואומר להם 'חטאתי לה' לאלוקיכם ולכם', ומבקש שיתפללו אל ה' שיסיר מעליו את מכת המוות הזו.
17. מה עושה משה? יוצא מהעיר [שהיתה מלאה בעבודה זרה] ומתפלל אל ה' שיפסיק את מכת הארבה.

18. כיצד מפסיק ה' את מכת הארבה? מביא רוח מערבית חזקה והיא נושאת את הארבה החוצה ממצרים ומפילה אותו בים סוף.

19. מה מבאר רש"י על המילים: "לא נשאר ארבה אחד בכל גבול מצרים"? שאפילו הארבה שמלחו המצרים לצורך האכילה פרחו מתוך החביות והלכו עם כל הארבה.

20. מה עושה ה' לאחר סיום מכת הארבה? מחזק את ליבו של פרעה והוא לא שולח את בני ישראל.

המכה התשיעית – חושך / פסוקים כא-כט

21. האם היתה התראה במכת חושך? לא.

22. מה אומר הקב"ה למשה לעשות בכדי להביא את החושך? להרים את ידו כלפי מעלה ובכך יבוא החושך על מצרים.

23. מה פירוש המילים: "וימש חושך" (ב' פירושים)? א. שהחושך של המכה היה חזק יותר מהחושך של הלילה. ב. שהחושך היה עבה עד שאפשר היה למשש אותו בידיים.

24. כמה ימים היתה מכת חושך? ששה ימים [ואפילו שכל מכה היתה שבעה ימים, את היום השביעי של מכת חושך השלים הקב"ה ביום השביעי על הים, וכנאמר: "ויהי הענן והחושך"].

25. מה היה בשלושת ימי החושך הראשונים והאחרונים? בראשונים – לא ראו איש את חבירו. באחרונים – לא קמו איש מתחתיו, מי שהיה יושב לא יכל לעמוד, ומי שעמד לא יכל לשבת.

26. למה הביא הקב"ה את מכת החושך (ב' טעמים)? א. מכיון שהיו בעם ישראל רשעים שהיה להם עושר ובגללו לא רצו לצאת ממצרים, ומתו בשלושת ימי החושך, וכדי שהמצרים לא יאמרו שגם עם ישראל נענש, לכן הביא הקב"ה חושך והמית את אותם רשעים בימי החושך האלו.

ב. בימי החושך חיפשו ישראל בבתי המצרים וראו את הכלים שלהם, וכשיצאו ישראל ממצרים והיו שואלים מהמצרים כלי כסף וכלי זהב, היו המצרים משקרים ואומרים שאין להם, ואז היה היהודי אומר למצרי: 'אני ראיתי שיש לך את הכלי הזה, והוא מונח במקום פלוני', וכשראו המצרים שהיתה ליהודים אפשרות לקחת להם את הכלים ולא לקחו האמינו בהם והשאילו להם את כליהם.

27. מה עושה פרעה לאחר מכת חושך? קורא למשה ואומר לו שהוא מסכים שגם הטף ילכו להקריב קרבנות, אך אמר שאת הצאן והבקר הם צריכים להשאיר אצלו כמשכון.

28. מה אומר לו משה? שלא רק שגם הצאן והבקר ילך איתם אלא פרעה עצמו עוד יביא להם זבחים ועולות משלו.

29. מה הסיבה שהיו צריכים לקחת גם את הצאן? מכיון שמהצאן הם מקריבים קרבנות ואינם יודעים כמה צאן יצטרכו אלא עד שיגיעו למדבר ושם ישמעו את צווי ה'.

30. מה תגובת פרעה? ה' מחזק את ליבו ואינו רוצה לשלחם.

31. מה אומר ומזהיר פרעה את משה? אמר לו שישתלק מלפניו והזהיר אותו שלא יוסיף להראות את עצמו לפניו כי בפעם הבאה שיראה את פניו – ימות.

32. מה עונה לו משה על דבריו? אמר לו: 'נכון דברת, יותר לא אוסיף להראות את עצמי לפניך', שכן במכה בכורות פרעה הוא זה שבא אל משה.

פרק יא / המכה העשירית – בכורות - ההקדמה להתראה על המכה / פסוק א

33. מה אומר הקב"ה למשה? שעוד מכה [=נגע] אחת הוא יביא על פרעה ועל מצרים ולאחריה ישלחו ויגרשו אותם ממצרים.

הציווי על היציאה ברכוש גדול / פסוקים ב-ג

34. מה מבקש הקב"ה ממשה שיאמר לבני ישראל, ומדוע? שישאלו מהמצרים כלי כסף וכלי זהב, כדי שאברהם אבינו ע"ה לא יאמר שגזירת השעבוד התקיימה, אבל 'ואחרי כן [אחרי השעבוד] יצאו ברכוש גדול' לא התקיים, לכן שיבקשו זהב מהמצרים כדי שיצאו ברכוש גדול.

35. מה עושה ה' כדי שהמצרים ישאלו לבני ישראל? נותן את חן העם בעיניהם. כלומר, גורם שהיהודים ימצאו חן בעיני המצרים.

ההתראה על מכת בכורות / פסוקים ד-ח

36. מדוע משה אמר 'כחצות הלילה' ולא אמר 'בחצות'? מכיון שחשש שמא איצטגניני פרעה יטעו בחשבון ויראו שמכת בכורות לא היתה בדיוק בחצות ויאמרו שמשה שקרן, לכן אמר 'כחצות', כלומר, בערך בחצות ולא בדיוק [אבל הקב"ה שידע לכיון את הזמן במדויק אמר למשה 'בחצות'].

37. איזה בכורות ימותו, ומדוע? כל בכור בארץ מצרים; מבנו הבכור של פרעה ועד הבכור של בן השפחה [העוסקת בטחינת החיטים בריחיים] וגם בכורות הבהמות של המצרים.

והטעם: בכור השפחה [בהמשך קוראת להם התורה 'בכור השבי' והם השבויים ששבו המצרים מאומות אחרות, ומדוע מתו הרי הם לא השתעבדו בעם ישראל? ב' טעמים לכך: א. גם בכורי השבויים השתעבדו בישראל ושמחו בצרתם. ב. שלא יאמרו השבויים שהעבודה זרה שלהם הענישה את המצרים על כך ששמו אותם בשבי, לכן מתו גם הם.

בכורי הבהמות – מכיון שהיו המצרים עובדים לבהמות, וכשהקב"ה מעניש אומה הוא מעניש גם את האלוהים [עבודה זרה] שלה.

38. מה יקרה בעקבות מכת בכורות? תהיה צעקה של צער ובכי שכמותה לא היתה וכמותה לא תהיה.

39. מה יהיה אצל בני ישראל בזמן מכת בכורות, ומדוע? שקט ושלווה, אפילו כלב לא ישמיע קול נגדם, ולא יפגוע בהם לא אדם לא בהמה, כדי שידעו שה' הוא זה שמבדיל בין מצרים ובין ישראל.

40. כיצד מסיים משה את אזהרתו לפרעה? מודיע לו שרק אחרי שעבדיו ישתחוו ויתחננו אליו שיצא הוא וכל העם שלו ממצרים – רק אז יצאו מארצם.

41. מה פירוש המילים: "וכל העם אשר ברגליך"? כל העם שהולכים בעקבותיך ונשמעים לך.

42. מדוע לא אמר לו משה שגם הוא [פרעה] יחפש אותו? שחלק כבוד למלכות ולא רצה לומר לו במפורש עליו לכן דיבר רק על העם שלו.

43. מדוע כעס משה כשיצא מפרעה? על כך שאמר לו: 'אל תוסף ראות פני' [וכעס רק כשיצא אבל כל דברי הנבואה לא נאמרו מתוך כעס].

סיכום הדברים / פסוקים ט-י

44. מה אומר הקב"ה למשה? שפרעה לא ישמע אליהם, כדי שיוכל להרבות את מכותיו בארץ מצרים.

45. כיצד מרומזות המכות הבאות במילים: "למען רבות מופתי"? מופתי לשון רבים ומיעטו רבים שניים, רבות בארבות מופת נוסף, והם: מופתי כולל בכורות וקריעת ים סוף, רבות כולל ניעור המצרים בתוך הים.

46. מדוע מספרת שוב שמשה ואהרן עשו את תשעת המכות? כדי לסמוך זאת לפרשה הבאה [לפרק הבא בו מדבר הקב"ה גם עם אהרן כנתינת כבוד על כך שטרם במופתים כמשה].

פרק יב / מצות קרבן פסח לקראת היציאה ממצרים ותנאי אכילתו / פסוקים א-יג

47. מדוע אהרן נזכר יחד עם משה? מכיון שגם הוא עשה וטרח במופתים כמשה, לכן חלק לו הקב"ה כבוד במצוה ראשונה שנצטוו ישראל, שלא דיבר רק עם משה אלא גם איתו.

48. איזה חודש הוא החודש הראשון לחודשי השנה [ע"פ התורה]? חודש ניסן.
49. באיזה תאריך לקחו עם ישראל שה לקרבן פסח? י' בניסן [דבר זה שצריך לקחת את הקרבן בי' בניסן היה רק בקרבן פסח שהקריבו במצרים, אבל קרבן פסח דורות אפשר לקנותו גם ביד' ניסן].
50. כיצד יחלקו את השה? יחלקו אותו לכל משפחה בעלת כמה בתי אב [סבא, אבא, נכד] או לבית אב יחיד [אבא, אמא ובניהם].
51. מה יעשו אם בני הבית מועטים ואינם יכולים לאכול שה לבדם? ישתתפו עם משפחות נוספות, ויעשו חשבון כמה אנשים צריך כדי לאכול שה שלם ושכל אחד מהם יקבל כזית מהקרבן [לא משאירים מקרבן פסח, כי הנשאר – נשרף באש].
52. מהם שלושת הדינים בהקרבן קרבן פסח? א. שה או עז תמים [=ללא מום]. ב. זכר [ולא נקבה]. ג. בן שנה [הכוונה, שעדיין לא נשלמה לו שנה מיום שנולד].
53. כמה ימים צריכים לשמור את השה ממום [שלא ייפסל לקרבן]? ארבעה ימים; מי' בניסן עד יום שחיטתו שהוא יד' בניסן, ובכל יום עליהם לבדוק שלא נפל בו מום.
54. מי שוחט את קרבן הפסח? אחד מבני החבורה [ומכך שנאמר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" ומי ששחט בפועל היה אדם אחד אנו לומדים ששלוחו של אדם כמותו].
55. מתי זמן השחיטה של הקרבן? ב'בין הערביים' [בין הערביים] פירושו בתוך הזמן של שני הערבים. דהיינו, הערב הראשון הוא לאחר חצות היום, שאז אור השמש נחלש מעט. והערב השני הוא בסוף היום ממש, שאז השמש שוקעת. בתוך הזמן הזה שהוא שש שעות – הנקרא 'בין הערבים' שהוא בין הערב הראשון לערב השני – צריך לשחוט את קרבן פסח].
56. מה יעשו עם הדם של הקרבן? ימרחו אותו על הקורות שבשני צדדי פתח הבית וגם על המשקוף שמעל הפתח [ונקרא 'משקוף' משום: א. שהדלת שוקף עליו. כלומר, הדלת נחבטת עליו כשסוגרים אותה. ב. שהוא משקיף על הפתח], וכך יעשו בכל בית שבו אכלו את השה.
57. באיזה בתים לא היו צריכים למרוח דם בפתח? בבתים שלא שימשו לדירה. כגון, בית המשמש לשמירת התבן, ובית שהבקר נמצאים בו.
58. מה לומדים מהמילים: "ואכלו את הבשר"? שלא יוצאים ידי חובת אכילת קרבן פסח באכילת גידים ועצמות, אלא צריכים לאכול את בשר הקרבן.
59. כיצד צורת אכילת קרבן פסח? צריך לאוכלו בלילה הסמוך לשחיטתו, כשהוא צלוי באש יחד עם מצות ומרור.
60. איך אין לאכול את קרבן פסח? אין לאוכלו כשהוא לא מבושל כל צורכו, או כשהוא מבושל במים, אלא רק כשנצלה באש כמו שהוא; ראשו, רגליו [כרעיו' בלשון התורה] ואיבריו הפנימיים [קרבו' בלשון התורה].
61. מהיכן לומדים שגם בשר קרבן שהתבשל בשאר משקים אסור באכילה? שכתוב "ובשל מבושל במים", שכל בשר שהתבשל במשקים נאסר באכילה, ולא משנה איזה משקים.
62. מהו זמן אכילת הקרבן, ומה עושים עם הבשר שנשאר? צריך לאוכלו בלילה, ומה שנשאר ממנו צריך לשרוף באש.
63. כיצד צריכים עם ישראל להיות בשעת אכילת קרבן הפסח, ומדוע? א. מותניהם חגורים. ב. נעליהם ברגליהם. ג. המקל בידם. ד. וצריכים לאוכלו בבהלה ובמהירות, וכל זה הוא לסימן שהם מוכנים לצאת לדרך, כלומר, לצאת ממצרים.

64. מדוע נקרבן קרבן זה בשם 'פסח'? על שם הדילוג והפסיחה שהיה הקב"ה מדלג ופוסח על בתי היהודים מבין בתי המצרים [שהיה קופץ ממצרי למצרי והיהודי שבאמצע היה ניצל].
65. מי יהרוג את כל בכורי האנשים, הבהמות והפסלים? אני ה', כלומר, הקב"ה בכבודו ובעצמו ולא שליח.
66. מה לומדים מהמילים: "והכיתי כל בכור בארץ מצרים"? "כל בכור" בא לרבות שאפילו בכורות שאינם מבני האומה המצרית שיהיו במצרים בשעת מכת בכורות – גם הם ימותו.
67. מאיזה פסוק לומדים שכל בכור מצרי ימות ואפילו אם אינו במצרים? מהפסוק "למכה מצרים בבכוריהם", שכל בכור מצרי ימות במכה זו ולא משנה היכן הוא נמצא.
68. מדוע קודם ימותו בכורי האדם ואחר כך בכורי הבהמות? מכיון ש'מי שהתחיל בעבירה אותו מענישים ראשון', ולכן המצרים שהתחילו ימותו ראשונים ולאחריהם הבהמות.
69. מה לומדים מהמילים: "ובכל אלוהי מצרים אעשה שפטים"? שבמכה זו ייהרסו כל אלוהי מצרים, דהיינו, העבודה זרה שלהם; עבודה זרה של עץ תירקב, ושל מתכת תימס ותיעשה כמים.
70. מה יהיה הסימן בבית היהודים כדי שה' ידלג על בתיהם? הדם שמרחו על פתח הבית.
71. מהיכן יודעים שמרחו את הדם מבפנים? שכתוב: "והיה הדם לכם לאות", לכם – ולא לאחרים, שסימן הדם היה לישראל לאות שרק הם ראוהו, וזה אומר שהוא היה בתוך הבית.
72. אם הכל גלוי לפני הקב"ה, למה מרחו דם, הרי הוא יודע היכן יש מצרי והיכן יש יהודי? אמר הקב"ה, שעל ידי נתינת הדם הוא נותן את עיניו לראות שעם ישראל עסוק במצוותיו, ועל ידי כך יזכו שהוא יפסח עליהם וינצל מן המיתה.
73. מה לומדים מהמילים: "ולא יהיה בכם נגף" (ב' דברים)? שזה לא תלוי בבתים אלא במי שנמצא בהם. כלומר: א. מצרי שהיה בביתו של יהודי - ימות ולא יינצל, שכתוב: 'ולא יהיה בכם', אבל במצרים - כן יהיה. ב. שיהודי שנמצא בביתו של מצרי לא ימות, שכתוב: 'ולא יהיה בכם', בכל מקום שתהיו לא יהיה בכם נגף.

מצות פסח לדורות / פסוקים יד-כ

74. מה צריכים בני ישראל לעשות ביום של יציאת מצרים בכל הדורות? לעשות אותו ליום זכרון קבוע, לחגוג בו את חג הפסח כחוק קבוע.
75. כמה ימים נמשך חג הפסח, ומה אוכלים ועושים בו? חג הפסח נמשך שבעה ימים, מותר לאכול בו רק מצות, וצריכים להשבית את החמץ מהבתים.
76. ממתני צריכים להשבית את החמץ מהבתים? מיד' בניסן.
77. מה עונשו של מי שאוכל חמץ בימים אלו? חייב כרת [ימות בידי שמים בלא בנים, ובקיצור שנים שלא יגיע לגיל זקנה].
78. איזה ימים בפסח נקראים "קודש"? היום הראשון והיום השביעי.
79. מה מותר ומה אסור לעשות בהם? מלאכה – אסור, מלאכת אוכל נפש – מותר.
80. מהם ב' הדברים שצריכים לשמור בפסח? א. את המצות שלא יגיעו לחימוץ [ומדרשו: לשמור את המצוות, שלא להחמיץ מצוה המזדמנת לידך]. ב. את יום הפסח לדורות.
81. מתי יש חובה מיוחדת לאכול מצות, ועד מתי אסור לאכול חמץ? חובה לאכול מצה ביד' בניסן בערב, ואוכלים מצות עד כא' בניסן, אך אז לא חובה לאכול מצה אלא להישמר מחמץ.
82. מי עוד חייב כרת אם יאכל חמץ? הגר.

המשך דיני קרבן פסח כפי שאמר משה לישראל / פסוקים כא-כח

83. מה אמר משה לזקני ישראל? שבי' בניסן יקחו שה לבית אבות וישחטוהו ביד' בניסן.
84. עם מה מורחים את דם הפסח, והיכן? מורחים אותו עם קבוצת גבעולים של עשב בשם 'אזוב', ומורחים אותו על המשקוף ועל המזוזות.
85. מי יעבור להרוג את בכורי מצרים, ובזכות איזו מצוה ידלג על בתי בני ישראל? הקב"ה בכבודו ובעצמו, ובזכות שיהיו ישראל עסוקים במצות קרבן פסח ידלג על בתיהם.
86. מה יענו לבניהם כשישאלו אותם על קרבן הפסח? שהם מקריבים אותו כהודאה לה' שפסח [=דילג] על בתיהם כשהכה את בכורי מצרים.
87. על אילו ג' בשורות טובות השתחוו העם לה'? א. על בשורת הגאולה ממצרים. ב. על בשורת הביאה לארץ ישראל. ג. על בשורת הבנים שיהיו להם.
88. מדוע כתוב "וילכו ויעשו" הרי משה דיבר איתם בראש חודש והם צריכים לקחת שה בי' בניסן? מכיון שקיבלו עליהם לעשות זה נחשב להם שכבר עשו.

ליל חמשה עשר – מכת בכורות משתוללת ברחבי מצרים / פסוקים כט-ל

89. מה לומדים אם כתוב "וה' – הוא ובית דינו".
90. מתי התחילה מכת בכורות? בחצי הלילה בדיוק.
91. מה פירוש המילים: "הכה כל בכור בארץ מצרים"? כל בכור, ואפילו מאומה אחרת, שהיה במצרים במכת בכורות – מת.
92. איזה בכורות ימותו, ומדוע? כל בכור בארץ מצרים; מבכור פרעה ועד הבכור הנמצא בשבי, וגם בכורות הבהמות של המצרים.
- והטעם: בכור השבי מכיון שגם בכורי השבויים השתעבדו בישראל ושמחו בצרתם. ב. שלא יאמרו השבויים שהעבודה זרה שלהם הענישה את המצרים על כך ששמו אותם בשבי, לכן מתו גם הם.
- בכורי הבהמות – מכיון שהיו המצרים עובדים לבהמות, וכשהקב"ה מעניש אומה הוא מעניש גם את האלוהים [עבודה זרה] שלה.
93. מי קם באמצע הלילה, ומדוע? פרעה, מקול צעקת הבכורים שנפשם עמדה לצאת מהם.
94. מהיכן יודעים שפרעה קם ראשון? שכתוב: "הוא וכל עבדיו", קודם הוא ואחר כך עבדיו, והיה הוא הולך לבתי עבדיו ומעירם משנתם.
95. מדוע בכל בית היה מת? א. מכיון שבכל בית יש בכור, ואם הבכור מת מזמן או שלא היה בבית, הגדול שבבית נקרא 'בכור' והוא מת, וממילא בכל בית היה לפחות אדם אחד שמת. ב. הנשים המצריות היו מתחתנות עם כמה גברים ולכל אחת מהן היו כמה בכורים בכמה בתיים.

פרעה והמצרים משלחים את העם / פסוקים לא-לג

96. מה אמר פרעה כשמצא את משה ואהרן? שיקומו ויצאו מתוך מצרים, גם הם גם בני ישראל, וילכו לעבוד את ה' כמו שתמיד ביקשו, ויקחו גם את הצאן שלהם וגם את מה שביקשו ממנו.
97. מה מבקש פרעה ממשה ואהרן? שיתפללו גם עליו שלא ימות, שהרי הוא בכור.
98. מדוע המצרים דחקו בעם ישראל שיצאו ממצרים? אמרו: 'עוד מעט כולנו מתים', שראו שמתו לא רק הבכורים, ופחדו שימותו גם הם.

עם ישראל ממחר לעזוב את ארץ מצרים / פסוק לד

99. איפה שמו בני ישראל את הבצק, ומה לקחו יחד איתו? את הבצק שמו בבגדיהם עוד לפי שהספיק להחמיץ, ולקחו איתו גם את הכלי שבו לשים את הבצק [משארת' בלשון התורה]. ועל פי מדרשו: לקחו את שיירי המצה ומרור שנשאר להם מקרבן פסח.

100. מדוע הרימו את שיירי המצה ומרור על כתפיהם, הרי היו להם בהמות? מכיון שחיבבו את המצות [שיירי המצה ומרור] לכן רצו הם להרים את זה ולא לתת לבהמות.

הרכוש שנטלו ישראל ממצרים / פסוק לה-לו

101. מה שאלו בני ישראל מהמצרים לפני שיצאו? כלי כסף וכלי זהב ושמלות [בגדים].

102. מדוע הסכימו המצרים לתת להם? מכיון שה' נתן את חן היהודים בעיני המצרים.

103. מה לומדים מהמילה: "וישאלום"? שאפילו מה שלא ביקשו נתנו להם המצרים [אם ביקש כלי אחד, אמר לו המצרי: 'קח שניים ולך'].

104. כיצד השאירו עם ישראל את מצרים? ריקה, ובחז"ל כמצודה שאין בה דגים.

עם ישראל נוסע ממצרים ופונה לכיוון המדבר – המסע הראשון / פסוק לז-מב

105. מאיפה יצאו בני ישראל, ולהיכן נסעו? יצאו מרעמסס ונסעו לסוכות.

106. איזה נס עשה הקב"ה לישראל בהליכה זו? שהלכו מהלך של שלשה ימים ביום אחד [בין רעמסס לסוכות היה מרחק של מאה ועשרים מיל. מהלך יום הוא ארבעים מיל. בכדי ללכת מאה ועשרים מיל צריך ללכת שלשה ימים ($120 = 3 \times 40$), והם הלכו מרחק זה ביום אחד].

107. כמה גברים יצאו ממצרים? כשש מאות אלף.

108. מי עוד עלה עם בני ישראל ממצרים? א. ערב רב [תערובת רבה של גרים מאומות שונות]. ב. צאן ובקר מקנה כבד מאד.

109. מה עשו בני ישראל עם הבצק שהוציאו ממצרים? אפו ממנו מצות.

110. מדוע לא אפו ממנו לחם? מכיון שלא הספיק להחמיץ.

111. מדוע לא הספיק להחמיץ? מכיון שגירשו אותם ממצרים ולא נתנו להם להמתין עד שהבצק יחמיץ.

112. מדוע בני ישראל לא לקחו איתם צידה לדרך? משום שהאמינו בה' וסמכו עליו שידאג לכל צרכיהם.

113. כמה זמן היו בני ישראל בגלות? ארבע מאות ושלשים שנה.

114. באיזה תאריך יצאו עם ישראל ממצרים? טו' ניסן.

115. איזה עוד דברים אירעו בט"ו בניסן (ג' דברים)? א. באו מלאכי השרת לאברהם לבשרו על לידת יצחק בעוד שנה [כנאמר: "כעת חיה והנה בן לשרה אשתך"]. ב. בט"ו בניסן נולד יצחק [400 שנה לפני יציאת מצרים]. ג. נגזרה גזירת בין הבתרים [30 שנה לפני לידת יצחק].

116. מדוע נאמר "ויהי בעצם היום הזה"? לומר שכיון שהגיע הקץ ונשלם מנין השנים שנגזר עליהם, לא עכב אותם הקב"ה אפילו עוד רגע אחד, אלא מיד נגאלו.

117. למה ליל טו' בניסן נקרא 'ליל שימורים'? א. שהיה הקב"ה שומר [שימורים' מלשון שומר] ומצפה ללילה זה כדי לקיים הבטחתו ולהוציא את ישראל ממצרים. ב. שהלילה הזה משומר הוא מן המזיקים.

המשך הלכות קרבן פסח הנהגות בין לשעה ובין לדורות / פסוקים מג-נא

118. למי אסור לאכול מקרבן פסח? לכל בן נכר – לנכרי שאינו מישראל, וליהודי שמתנהג כנכרי.

119. אדם שקנה עבד כנעני מתי יהיה מותר לעבד לאכול? רק אחרי שהאדון שלו ימול אותו [זו דעת רבי אליעזר, ורבי יהושע סובר שכל זמן שהעבד לא נימול גם לאדון שלו אסור לאכול מהקרבן].

120. מהם: תושב ושכיר, ומה דינם לגבי קרבן פסח? תושב – גר תושב, דהיינו, גוי שקיבל עליו לקיים שבע מצוות בני נח, ונקרא 'גר תושב' משום שעל ידי שקיבל עליו מצוות אלו מותר לנו להושיבו בארץ לגור בתוכנו. שכיר – פועל נכרי שיהודי שכר אותו כדי שיעבוד אצלו. לשניהם אסור לאכול מקרבן פסח, גם אם מלו אותם.
121. מהם ג' הדינים המוזכרים בפסוק מו' לגבי קרבן פסח? א. בבית אחד יאכל – שאסור לקבוצה שאכלו את הקרבן להתחלק לשתי קבוצות וכל קבוצה תאכל בבית אחר. ב. לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה – שאסור להוציא בשר קרבן מחבורה אחת לחבורה אחרת. ג. ועצם לא תשברו בו – אסור לשבור את עצמות הקרבן תוך כדי אכילתו [ודווקא עצם שיש עליה כזית בשר אסור, אבל אם אין עליה כזית בשר מותר לשוברה].
122. מה ההבדל בין פסח מצרים לפסח דורות? בפסח מצרים החבורות צריכות להיות לפי משפחות, ורק אם המשפחה קטנה אז מותר להצטרף לשכנים. אבל בפסח דורות החבורה יכולה להיות עם מי שרוצים.
123. מה דין הגר בקרבן פסח? רשאי לאכול רק אחרי שעשה ברית מילה, ואז נחשב כאחד מישראל.
124. מה דינו של יהודי שלא עשה ברית מילה מחמת אונס [כגון שמתו אחיו מחמת מילה]? אסור בקרבן פסח ואפילו שהוא אנוס, שהרי כתוב: "וכל ערל [אדם שלא מל] לא יאכל בו", ולא משנה מאיזה סיבה הוא ערל.

פרק יג / מצוות לזכר יציאת מצרים / פסוקים א-ט

125. מדוע שייכים בכורות האדם והבהמה לה? מכיון שהבכורים ניצלו במכת בכורות לכן הם קדושים וצריך לפדותם.
126. מה לומדים מהמילים: "זכור את היום הזה?" שצריך להזכיר את יציאת מצרים בכל יום.
127. מדוע נאמר שיצאו "בחודש האביב" הרי זה פשוט? להראות את החסד שעשה הקב"ה עם ישראל שהוציאם בחודש האביב שהוא נוח לצאת בו לדרך, שאין בו לא חמה ולא קור ולא גשמים.
128. מה יהיה כשיגיעו לארץ ישראל? חג פסח יימשך שבעה ימים, וגם היום השביעי יהיה קודש [הוא 'שביעי של פסח'].
129. מה פירוש המילים: "ארץ זבת חלב ודבש"? ארץ פוריה ושופעת עד שהחלב זב מהעיזים [ונזכרו רק העיזים משום שהם שופעות חלב יותר משאר בהמות] והדבש מהתמרים והתאנים.
130. "ועבדת את העבודה הזאת". על איזו עבודה מדובר? העבודה של פסח.
131. על איזה בן נאמרו המילים: "והגדת לבנך"? על הבן שאינו יודע לשאול, שאתה צריך לספר לו את כל סיפור יציאת מצרים.
132. מהי שאלת הבן הרשע? "מה העבודה הזאת לכם" [פרק יב פסוק כו], שמוציא את עצמן מן הכלל.
133. מה פירוש המילים: "בעבור זה"? שבשביל קיום מצוות פסח מצה ומרור הוציא הקב"ה את ישראל ממצרים.
134. מדוע נאמר: "עשה ה' לי"? זו תשובה לבן הרשע, שאומרים לו: "עשה ה' לי – ולא לך, שאילו היית במצרים לא היית נגאל".
135. מה צריך לעשות כדי לזכור את יציאת מצרים? לכתוב את הפרשיות העוסקות ביציאת מצרים על קלף ולקשור אותם ביד ובראש, ואלו הן התפילין [הפרשיות הם: 'קדש לי' (פרק יג פסוקים א-י), 'והיה כי יביאך' (שם פסוקים יא-טו)], 'שמע' (דברים ו, ד-ט), 'והיה אם שמע' (שם יא, יג-כא)].
136. באיזה יד מניחים את התפילין? ביד שמאל.
137. מה פירוש המילים: "מימים ימימה"? שצריך לעשות את הפסח במועדו הקבוע משנה לשנה.

138. מה לומדים מהמילים: "והיה כי יביאך ה' אל ארץ הכנעני... והעברת כל פטר רחם?" שקידוש הבכורות היה רק כשבאו לארץ ישראל.
139. מה מבאר רש"י על המילים: "ונתנה לך"? שהארץ צריכה להיות חביבה כאילו היום קיבלת אותה במתנה, ולא תהיה בעיניך כמו ירושת אבות שאין דרך האדם להודות עליה כל כך.
140. מה מיוחד בבכור זכר של בהמה טהורה? הוא קדוש בקדושת 'בכור' וצריך להקריבו לה'.
141. מה עושים עם בכור חמור שאינו ראוי להקרבה? בעל החמור צריך לקחת שה ולתת אותו לכהן ואז הקדושה של החמור עוברת אל השה, והחמור נשאר אצל הבעלים והוא חולין, וכך גם השה שאצל הכהן.
142. מה עושים אם בעל החמור לא רוצה לפדות אותו, ומדוע? עורפים את ראשו של החמור, וזה 'מדה כנגד מדה', שמכיון שהוא גרם הפסד ממון לכהן בכך שלא רצה לתת לו שה, לכן מפסידים את ממונו והורגים לו את בכור החמור.
143. מדוע רק החמור קדוש בקדושת בכור (ב' טעמים)? א. זו גזירת הכתוב. ב. מכיון שהחמורים סייעו לישראל כשיצאו ממצרים, שכל אחד יצא עם הרבה חמורים טעונים בכסף וזהב, ובשכר זה זכה החמור לחשיבות הבכורה.
144. מה עושים עם בכור האדם? צריך לפדות אותו אצל הכהן.
145. "והיה כי ישאלך בנך... מה זאת". על איזה בן מדובר כאן? על הבן התם, שאינו יודע להאריך את השאלה ושואל רק 'מה זה'?
146. מהיכן יודעים שצריך להניח את התפילין ביד שמאל? שכתוב "ידכה", דהיינו, יד כהה והיא היד החלשה [שרוב האנשים היד החזקה שלהם היא יד ימין. ומי שידו החזקה היא יד שמאל – יניח ביד ימין].
147. מדוע תפילין של ראש נקראים: "טוטפות"? מכיון שבכל בית מונחת פרשה אחת מארבעת הפרשיות, בשונה מתפילין של יד שכל הפרשיות נמצאות בתוך בית אחד, ובשפת 'כְּתָפֵי' – 'טט' פירושו שתיים, ו'פת' פירושו שתיים, וזה יוצא המילה 'טטפת' – שיחד זה ארבע, ואלו הן ארבעת הפרשיות שבתפילין של ראש, ולכן נקראים הם 'טוטפות'.